בעזהשי"ת

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהי' לכם קדש וגו' (לה ב),

הקשו המפרשים דלעיל בפרשת יתרו (כ ח-ט) כתיב, **ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה'** וגו', וקשה למה בפרשתן כתיב 'לכם' קודש ולעיל כתיב קדש 'לה'".

בהקדם מש"כ **העצי חיים** (בפרשתן) על מה דאיתא ברש"י בריש הפרשה (ד"ה ששת ימים) **הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן, לומר שאינו דוחה את השבת** שמביא קושיית המפרשים (מזרחי וגור אריה) איך סלקא דעתך דמלאכת המשכן ידחה שבת, הא אין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ומביא פלוגתת **הרמב"ם ורבינו ירוחם** בכל המצוות דהדין בהם יעבור ואל יהרג [חוץ מג' דברים דהדין יהרג ואל יעבור], אם רשאי להחמיר על עצמו ולמסור נפשו, ומבואר בפוסקים (עי' ש"ך יו"ד סי' קנו סק"ב) דאם הוא אדם גדול וירא שמים כולי עלמא מודו דרשאי להחמיר ולמסור נפשו על קדושת ה' אפילו על מצוה קלה. ומבאר **הישמח משה** (פ' כי תשא) איך ישתנה הדין אצל תלמיד חכם, דהרי גם הוא מחויב במצות **וחי בהם** (ויקרא יח, ה) **ולא שימות בהם** (יומא פה:), אלא לפי שהוא אדם גדול אם הוא עובר עבירה נפסק חיותו, שכל חיותו הוא מהתורה והמצוות, וזהו 'וחי בהם' דיליה, דחיותו תלוי בקיום המצוות, ולכך רשאי בכל המצוות להחמיר ויהרג ואל יעבור. ובזה מבאר העצי חיים למה עשה דוחה לא תעשה, והלא לא תעשה הוא חמור יותר שיש עליה עונש מלקות, אלא דלפי שבשעה שהוא עושה העשה יש לו חיות מקיום מצות הבורא, מה שאין כן אם הלא תעשה ידחה העשה לא יעשה כלום, ואין לו חיות מכך.

ובזה מיושב מאי דהוה אמינא דמלאכת המשכן ידחה שבת, דבמלאכת המשכן איכא עשיית מעשה בפועל, וידחה שמירת שבת, דאף על פי שהוא עשה ולא תעשה, עם כל זאת כיון דגם המצות עשה הוא בשב ואל תעשה, נמצא דבפועל אינו עושה כלום, ומסתברא דידחה מפני העשה דמלאכת המשכן, ולזה קא משמע לן הקדמת אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן דאינו דוחה שבת, דשבת נחשב שפיר לעשיה בקום ועשה, דבימות החול הוא רגיל לעשות מלאכות, ומה ששובת ממלאכה ביום השביעי הוה כעשי' ממש, וכמבואר בקידושין (לט.) ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנו, ולכן בשבת שפיר יש לו חיות בכל רגע שנשמר מחילול שבת, ולכך אינו נדחה השבת מפני העשה דמלאכת המשכן, עכדה"ק.

וידוע דברי ק"ז **הגה"ק הרבי ר' העשיל מקראקא זי"ע** (הובא בחנוכת התורה) דהפסוק 'אך את שבתותי תשמורו' מלמדנו איסור אמירה לעכו"ם, דאת 'שבתותי' היינו שבת של הקב"ה, והוא ברא העולם במאמר פיו, וביום השביעי שבת מן האמירה, עכ"ד, היוצא מזה כי נלמד מפסוק זה כי צריכה שימור דקדושה ביום השבת בכל רגע ורגע אפילו מדיבור חול, ולפי הנ"ל בזה שהאדם נשמר ממה שרגיל בחול ואפי' מדיבור חול אף שהוא בשב ואל תעשה מ"מ בודאי שמירה יתירה זו מביא חיות לאדם.

ולפי זה מיושב שפיר דברי רש"י בפרשת כי תשא על הפסוק (שמות לא, ג) **אך את שבתותי תשמורו**, וזה לשונו, אף על פי שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה שבת אל תדחה מפניה. והקשה **רבינו ז"ל בדברי יואל** (שם) מה רוצה רש"י להוסיף שהם רדופין וזריזין בעשיית המשכן, אלא לפי מה שאמרנו מבואר היטב הכוונה, שאע"פ שהם 'רדופין וזריזין' הכוונה שיש להם חיות ממלאכת המשכן, ושבת הוא רק שביתה ממלאכה ואין בה שום חיות ממצוה, והי' אפשר לומר שידחה שבת מפני מלאכת המשכן, אמנם לא כן הוא כמו שכתבנו לעיל, כי גם משבת יש לנו חיות דקדושה ולא תדחה מפניה, דהשבת הוא בחינה גדולה מאד, וזה נלמד ממה שכתוב אך את 'שבתותי' תשמורו, שבת של הקב"ה אפי' בדיבור, ושמירת שבת כהאי גונא בודאי מביא חיות לאדם ולא תדחה שבת מפני מלאכת המשכן.

ובזה יבואר הטיב למה כאן כתיב **וביום השביעי יהי' 'לכם' קודש** ולעיל כתיב **שבת 'לה'**, כי בפרשתן כתיב ששת ימים 'תעשה' מלאכה, בציר"י תחת התי"ו, והפירוש תעש"ה ע"י אחרים, ואיתא בברכות (לב ע"א) בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר (ישעי' סא ה) ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנאמר (דברים יא יד) ואספת דגנך, ולפ"ז בפרשתן דכתיב תעש"ה בציר"י מיירי כשמלאכתו נעשה ע"י אחרים, והיינו בעושה רצונו של מקום, ואז יש לו חיות מהמצות, ולכן כתיב וביום השביעי יהי' 'לכם' קדש, משא"כ לעיל כתיב ששת ימים 'תעבוד ועשית' כל מלאכתיך, והיינו באין עושין רצונו של מקום כדבעי, וצריכין לעשות מלאכה בעצמן, ובזה, ביום השביעי שבת 'לה'' דייקא ולא לכם, כי אדם כזה אין לו חיות מהמצוות. והבן.

פרשת פרה

זאת חקת התורה וגו' (במדבר יט, ב).

ידוע הקושיא למה נאמר זאת חקת 'התורה' ולא זאת חקת 'הפרה'.

ברש"י לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפיכך כתב בה חקה גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחרי. ויש להבין כוונתו.

עוד הביא ברש"י על הפסוק **ויקחו אליך המדרש** (במדבר רבה) **לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר**. וצ"ע.

הנה **בעצי חיים** (לפרשת פרה) מביא בשם המפרשים על המשנה (ריש אבות) משה קיבל תורה מסיני, דהיינו מכח מדת הענוה שהי' בו, שמשה רבינו היה עניו מאד מכל האדם, ולכן זכה לקבל התורה 'מסיני', לפי שהי' עניו בעיניו כסיני שהוא נמוך מכל ההרים. והנה ענין פרה אדומה קבלנו גם כן בזכות הענוה, כדאיתא בגמרא (חולין פה:) בשכר שאמר אברהם אבינו **ואנכי עפר ואפר** (בראשית יח, כז) זכו בניו לאפר פרה, וכן הוא במדרש (בראשית רבה מט, יא) אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו אתה אמרת ואנכי עפר ואפר, חייך שאני נותן לבניך כפרה בהם דכתיב (פסוק יז) **ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת**, וכתיב (פסוק ט) **ואסף איש טהור את אפר הפרה**. וזהו מה שנאמר בפרה אדומה **זאת חקת התורה**, דפרה אדמה הוא כמו חקת התורה, שזכה משה לקבל התורה בזכות הענוה, וכן פרה אדומה זכה אברהם אבינו לבניו בזכות הענוה, עיי"ש.

ונראה לי להוסיף בזה בהקדם דברי **הקול אריה** על מאמר חז"ל (חולין פט.) גדול מה שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב **ואנכי עפר ואפר**, ובמשה כתיב (שמות טז, ז) **ונחנו מה**, דהיינו שאינו כלום. ולכאורה קשה מה יתרון יש בעפר או באפר, ומתרץ כי אברהם אבינו אמר **ואנכי עפר ואפר** בעת שדיבר עם הקדוש ברוך הוא, דהיינו שאמר כן על עצמו אל מול הקדוש ברוך הוא, אבל משה אמר **ונחנו מה** בשעה שדיבר עם בני אדם, דהיינו שאפילו כלפי אנשים אחרים החזיק עצמו לכלום, וזה בחינה יותר גדולה. עכתו"ד.

והנה איתא בתענית (ז' ע"א) למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה.

ועל דרך זה יבוא על נכון למה נאמר **זאת חקת התורה**, ולא כתיב 'זאת חקת הפרה', דרצה לומר שכדי לקנות התורה צריך שיהי' בבחינת ענוה בפני בני אדם כמו משה רבינו, כדאיתא בתענית (ז' ע"א) למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב הוי כל צמא לכו למים, לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. וזהו **ויקחו 'אליך'**, לפי בחינתך שאתה עניו אפילו בין בני אדם. וזה נרמז גם במה שאמרו **פרה שעשה משה 'במדבר'**, וכדאיתא במדרש (במדבר א' ז') כל מי שאינו עושה עצמו 'כמדבר' הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה, ע"כ.

ובזה י"ל מש"כ רש"י שאומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, דכוונתם לשאול על בחינת הענוה, כי מדה זו לא מצינו באומת העולם, ואצלם כל הגדול מחבירו מתנשא עצמו על אחרים, לזה מתרץ, גזירה הוא מלפני', כמו שאמרו ז"ל (מגילה לא ע"א) אמר ר' יוחנן כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו, וכתבו בספה"ק כי שם הוי"ה ברוך הוא הוא השם הגדול, ובמספר הוא קטן מכולם, וזהו גזירה הוא 'מלפני', כי מדת הענוה נלמד מהקב"ה שהוא בוחר בנמוכין.

ובזה יש לפרש מה שנאמר בפרה (פסוק יד) **זאת התורה אדם כי ימות באהל**, ודרשו חז"ל (ברכות סג ע"ב) אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, וי"ל הכוונה שממית את עצמיותו ואינו נחשב בעיניו לכלום, שעל ידי הענוה זוכין לקנות התורה.